

Odgoj i obrazovanje kao promjena svijesti

Petković, Natalija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:613416>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

NATALIJA PETKOVIĆ
ZAVRŠNI RAD

**ODGOJ I OBRAZOVANJE KAO
PROMJENA SVIJESTI**

Mentor: izv. Prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Zagreb, siječanj, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(ZAGREB)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Natalija Petković

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Odgoj i obrazovanje kao promjena svijesti

MENTOR: izv. Prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Zagreb, siječanj, 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
SAŽETAK	2
SUMMARY	3
1. UVOD	4
2. ODGOJ.....	6
2.1. Pojmovno određenje odgoja.....	6
2.2. Odgoj i obrazovanje	7
2.3. Svrha odgoja.....	9
3. OBRAZOVANJE.....	12
3.1. Pojmovno određenje obrazovanja i srodni pojmovi.....	14
3.2. Vrste obrazovanja.....	15
4. OBRAZOVANJE I SVIJEST O MOĆI.....	20
4.1. Autoritet kao sredstvo manipulacije.....	22
5. ZAKLJUČAK	24
LITERATURA.....	26
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	28
Životopis	29
Izjava o javnoj dostupnosti rada.....	30

SAŽETAK

Današnji sustav obrazovanja u fokus ne stavlja samog subjekta obrazovanja na način da se sustav prilagođava pojedincu, već se od pojedinca očekuje da se prilagodi sustavu. Prilikom provođenja odgojno-obrazovnog procesa nužno je razviti svijest o odgovornosti koju bilo koji sudionik samog procesa ima, a ishod odnosno "cilj" samog procesa mora biti plemenit i human. Prilikom provedbe programa naglasak treba biti na individualnosti potreba, sposobnosti i afiniteta koje subjekt obrazovanja ima, a položaj na kojem se osoba zadužena za prenošenje znanja nalazi, ne smije nikako biti zloupotrebljivan. Sam pojam autoriteta ne smije biti definiran kao 'moć' u kontekstu superiornosti i veće važnosti nad drugim "bićem". Svrha odgoja i obrazovanja treba u sebi sadržavati altruističke motive prema onima koji se obrazuju, a sam proces treba biti ispunjen uzajamnim poštivanjem i uvažavanjem. Kroz sam proces, svaka osoba treba biti u mogućnosti izraziti vlastito mišljenje, bez straha ili srama od ismijavanja ili osude, s naglaskom na razvoj kritičkog mišljenja pojedinca, a svaka osoba koja je odgovorna za prenošenje znanja mora biti svjesna posljedica koje mogu nastati ukoliko se sam položaj tih osoba koristi iz krivih razloga i na krivi način.

Ključne riječi: *odgoj, obrazovanje, svijest, autoritet*

SUMMARY

Today's education system does not focus on the subject of education in a way that the system is adapted to the individual, but an individual is expected to adapt to the system. When carrying out an educational process it is necessary to develop the awareness of the responsibility of any participant in the process itself, and the outcome or the "goal" of the process itself must be noble and humane. When implementing the program, emphasis should be placed on the individuality of the needs, abilities and affinities of the subject of education, and the position on which the person responsible for transferring knowledge lies, must not be misused. The notion of authority itself must not be defined as 'power' in the context of superiority and of greater importance than the other 'being'. The purpose of education and upbringing should include altruistic motives for those who are educated, and the process itself should be fulfilled by mutual respect and appreciation. Throughout the process, each person should be able to express their own opinion without fear or shame of mockery or condemnation, with the emphasis on the development of critical thinking of an individual, and every person responsible for knowledge transfer must be aware of the consequences that may arise if the position of these people is used for the wrong reasons and in the wrong way.

Keywords: *upbringing, education, awareness, authority*

1. UVOD

Kao jedan od aktualnih problema današnjeg društva često se navodi loša struktura i provođenje procesa odgoja i obrazovanja. Jedan od glavnih razloga kojima se pripisuje trenutno stanje jest prevelik broj subjekata obrazovanja, a istovremeno premali broj službenika koju su zaduženi za provođenje navedenog procesa odgoja i obrazovanja. U ovom radu najviše govora bit će o problemu provedbe programa koji nije individualiziran i posve prilagođen jedinkama koje sudjeluju u samom procesu te se prilikom provedbe istoga često ne poštuju individualne razlike svakog pojedinca, a sam položaj u kojem se određene stavke samog procesa nalaze koristi se na način da bi se istakle razlike u raspodjeli moći te se kroz rad propitkuje pitanje te iste moći i načina na koji se razumije pojam "autoriteta" kojim se moć nekome u suštini dodjeljuje. Rad je strukturiran na način da su polazišni pojmovi odgoja i obrazovanja prvotno samostalno definirani kako bi se sama svrha navedenoga procesa mogla razumjeti kao humani i empatični proces, a ne kao proces u kojem vlada hijerarhijska poredba koja se nameće samim spominjanjem tog procesa. Naglašava se važnost pravilnog razumijevanja samog pojma autoriteta te koliko je navedeno važno kako bi proces odgoja i obrazovanja bio pravilno proveden u praksi. Da bi to bilo moguće, objašnjeno je kako procesi odgoja i obrazovanja ne mogu biti zasebno promatrani, već su to procesi koji se međusobno isprepleću te bi ishodišno trebali imati iste "ciljeve". U radu je zamišljeno prvotno objasniti sve pojmove koji se prilikom procesa odgoja i obrazovanja isprepleću te ih zasebno obraditi i objasniti kako bi se isti mogli posljedično povezati u smislenu cjelinu. Sam proces odgoja i obrazovanja uvelike djeluje na formiranje svake individue i ulazi u sferu osobnog razvoja svakog pojedinca te je nužno kao sudionik zadužen za prenošenje znanja kroz sam proces imati razvijenu svijest o tome koliko svaki postupak i ponašanje može (i hoće) utjecati na subjekta obrazovanja koji vlastitu svijest nije još niti formirao i koja može biti nesputano i u potpunosti razvijena jedino u slučaju ako su "ciljevi" procesa ispravno postavljeni u duhu nečeg što je iskonski u čovjeku te služi da se subjektu obrazovanja pomogne da se samostalno razvija, a ne kako bi se sama priroda razvoja preusmjerila u nečiju ili vlastitu korist zbog sebičnih ciljeva, manipulacije ili ukazivanja moći. Ovim radom pokušat će se objasniti važnost ispravnog shvaćanja i razumijevanja svih pojmova uključenih u odgojno-obrazovni proces, a posebno razumijevanja samog pojma autoriteta koji

često u svakodnevici ima negativnu konotaciju i poistovjećuje se s pojmom moći. U radu će se pokušati objasniti pojam odgovornosti kojeg osobe zadužene za provođenje i planiranje samog procesa imaju; riječ je o vlastitoj odgovornosti, ali i odgovornosti koja se odnosi na druge subjekte koji sudjeluju u samom procesu odgoja i obrazovanja. Svaki pojedinac koji sudjeluje u tom procesu mora biti svjestan važnosti svoje uloge te istu pravilno i u potpunosti razumjeti i provoditi kako bi isti mogao funkcionirati tako da svaki subjekt obrazovanja ima jednake mogućnosti razvoja vlastitih kapaciteta u skladu s osobnim interesima i sposobnostima. Kroz rad su navedeni neki od problema današnjeg sustava odgoja i obrazovanja te se nakon prvotnog definiranja pojmova zasebno, pokušavaju pronaći rješenja kako bi se zadovoljile sve stavke, a kako bi sam proces bio svrsishodan svim jedinkama koje u njemu sudjeluju.

2. ODGOJ

Da bi proces odgoja mogao biti razumljiv, potrebno je sam pojam i definirati te ga teorijski razjasniti i u kontekstu govoreći o samom procesu odgoja i obrazovanja, uklopiti u pojam obrazovanja. Kada je riječ o odgoju, sam odgoj može se kontekstualno gledati kao nešto intimno odnosno obiteljsko, no kada je riječ o institucijskom odgoju, naziva li se to odgojem ili se pojam odgoja mora isključiti iz pojma obrazovanja? Postoji li uopće nešto što može biti imenovano kao "institucijski odgoj"? Da bi se pojam odgoja mogao razumjeti potrebno ga je teorijski razraditi te na kraju odrediti ciljeve samog procesa odnosno njegovu svrhu o čemu će biti riječ u ovom poglavlju.

2.1. Pojmovno određenje odgoja

Da bi pojam odgoja mogao biti definiran, potrebno je znati do koje razine se sam pojam treba, odnosno želi definirati. Sam pojam odgoja koristi se jako široko u govoru, a uključuje brojne faktore koji na isti utječu. Može li odgoj biti definiran kao nešto što je gotova radnja ili je to proces koji neprestano traje prilagođavajući subjekt odgoja okolini? Zvuči li humano uopće odgoj definirati kao vrstu prilagođavanja ili je to čak dobronamjerno i razumno, rekli bismo opravdano? Polić (1993,17) u svom djelu *Odgoj i svijet(s)t* navodi čovjeka kao biće koje proizvodi kulturu, a nebrojeno puta se tijekom rasprava o odgoju i sudionicima odgoja može čuti kako je kultura također odgajatelj. Ako čovjek proizvodi kulturu, a kultura čovjeka, onda se vodeći tom logikom zaključivanja ništa konkretno ne mijenja. Čovjek utječe na odgoj i kulturu, čovjek mijenja kulturu, ali mijenja i odgoj. Isto tako, mijenjajući se tijekom vremena odgoj drugačije mijenja čovjeka. Obitelj, kultura, institucije, okolina i sl., sve su to odgajatelji i sve navedeno utječe na odgoj, stoga isti ne može biti apsolutno definiran. Polić (1993, 21) navodi kako je čovjek pokretač svega, odnosno on stvara kulturu, nastavlja vrstu odnosno povijesno proizvodi novi svijet te proizvodi samog sebe kao čovjeka te "kako tek odgojem čovjek jest čovjek i svijet jest svijet, jer tek odgojem svijet biva u čovjeku i čovjek biva u svijetu." (Polić, 1993, 21). Znači li to kako čovjek bez odgoja ne bi postojao? Ili rečeno možemo protumačiti na način da svijet ne postoji bez odgoja? Svijet onakav kakvim ga vidimo i živimo danas

zasigurno ne bi bio ono što jest bez odgoja i bez čovjeka. A isti taj čovjek ne bi bio takav da odgoj nije ono što on danas jest. Promotrimo li definiranje odgoja kroz povijest, možemo uočiti kako je odgoj kao takav napredovao do točke neprepoznatljivosti, odnosno percepcija i shvaćanje odgoja promijenilo se utoliko da se pogled i shvaćanje pojma djeteta promijenilo od shvaćanja djeteta kao bića koje nije zavrijedilo nikakva prava do odnosa prema djetetu kao punopravnom biću, individui koja ima svoju slobodu izražavanja i življenja kao i svako drugo biće na zemlji.

2.2.Odgoj i obrazovanje

Usporedivši povijesno mijenjanje samog viđenja procesa odgoja, dovodi se u pitanje koliko još odgoj kao takav može napredovati? Naime, institucionalizirani odgoj uključuje i pojam obrazovanja, koji se često veže uz pojam samog odgoja kada je riječ o školstvu, ali i šire. Može li se u definiranju obrazovanja kao takvog isključiti pojam odgoja ili je riječ o dva toliko isprepletana i povezana pojma da jednostavno jednog od drugog nije moguće odijeliti? Marinković u djelu „Utemeljenost odgoja u filozofiji“ govori o obrazovanju kao putu kojim se povijesnost čovjeka uspostavlja, održava, bogati i prenosi te navodi kako, kada je riječ o obrazovanju, nikada nije sporan sam čin obrazovanja, već ono što se njime prenosi i zbog čega (Marinković, 1981, 16). Također, u istom djelu spominje moralnu vrijednost obrazovanja koje "ono samo po sebi ima". Ukoliko je namjera obrazovanja plemenita te ukoliko se pod istim pojmom podrazumijeva moralna vrijednost kao svrha obrazovanja, kako onda išta u takvom svrsishodnom procesu može biti sporno? Vrativši se na to kako je sporno ono što se njime prenosi i zbog čega, nameće se pitanje tko odlučuje o onome što se prenosi te zaista, koja je svrha prenošenja istoga? Može se reći da je pomalo narcistički, kada je riječ o obrazovanju i prenošenju znanja, da sam čovjek izabire ono što će prenijeti drugom čovjeku? Zar ne bi bilo pravedno da imaju apsolutno jednako pravo odlučiti o tome? Kroz obrazovanje čovjek stječe određena znanja neovisno o tome spada li to znanje u područje njegova interesa ili ne, upravo iz razloga što je na temelju određenih stavova tako zaključeno i uvedeno pod obavezno po nekakvom planu i programu kojeg se mora pridržavati. Marinković također na neki način kritizira tadašnji klasičan model odnosa prema svrsi i smislu obrazovanja koja se "očituje u

poznavanju latinskih prijedloga, Ciceronovih govora i početnih rečenica Cezarova spisa o galskom ratu" te kako je svaka osoba koja takav sadržaj ne poznaje savršeno, neznalica. Navodi također kako se takav model mišljenja očituje i u procjeni vrijednosti čovjeka kao "finog", a "finoća se identificira određenim stupnjem obrazovanja." (Marinković, 1981, 17-18). Nažalost, slična situacija jest i danas. Iako je obrazovanje (kada je riječ o institucijama) od vremena pisanja knjige do danas napredovalo, može se primijetiti slično vrednovanje kod ljudi. Unatoč promjenama u obrazovanju nije li suludo da se takvo mišljenje nije niti približno izmijenilo? Marinković (1981, 84) tvrdi kako je govor o odgoju istovremeno govor o moralu, a Polić odgoj objašnjava kao "razvitak individualnih moći te kako on ne može biti "određen *samo* njima samima pa je stoga odgoj u biti obrazovanje jednako kao što je obrazovanje u biti odgoj." (Polić, 1993, 22). Na temelju navedenoga, nudi se odgovor na gore postavljeno pitanje, a to jest da su odgoj i obrazovanje dva neodvojiva pojma. Tijekom procesa obrazovanja mora se birati pristup kojim će se znanje prenijeti na onoga tko to znanje prima, a kada je riječ o odgoju i obrazovanju, u pitanju je dijete koje prvenstveno uči po modelu, posebno ako je riječ o ranijoj dobi. Da bi uopće netko mogao svjesno i namjerno odgajati, s namjernom da osoba koju se odgaja maksimalno ispuni svoje potencijale i formira se u osobu koja je ispunjena i sretna te živi svoju slobodu moralno i savjesno, sam on treba biti takav. U nekakvom utopijskom svijetu krajnji "cilj" odgoja bio bi ispunjena osoba s izgrađenim moralnim stavovima, svjesna efekta koji i sama ima na okolinu te koja ima razvijeno kritičko mišljenje i moralno rasuđivanje na način da jednako poštuje i sebe i okolinu te živi i ponaša se u skladu s tim. Što je onda odgoj? U ovom radu objasnimo odgoj kao dugotrajan i neprekidan proces usmjeravanja druge osobe prema samostalnom i ispunjenom življenju u skladu s okolinom.

2.3. Svrha odgoja

Postoji li nekoliko odgojnih „ciljeva“ ili se sam cilj odgoja kao djelatnosti može svesti samo na jedan pojam? Emancipacija se "najčešće određuje kao prevladavanje onih društvenih odnosa i oslobođenje od onog društvenog položaja koji su uzrokovani nekim od oblika ljudske diskriminacije" te se navodi kao "temelj istinskog odgoja, ali i njegov rezultat." (Polić, 1993, 109). Vodeći se tim, nije li u suštini poštovanje i razumijevanje nekakav krajnji ishod kojem svi koji se bave odgojno-obrazovnim zanimanjima, ali i roditelji, teže odnosno bi trebali težiti? Ima li odgoj sam po sebi "cilj" ili je odgoj nešto primitivno i iskonski u čovjeku, s namjerom osamostaljivanja individue, koja u vrijeme ovisnosti o tuđem usmjeravanju nije u mogućnosti sama živjeti i donositi odluke? Ili odrastao čovjek takvim razmišljanjem omalovažava sposobnost djeteta odnosno subjekta odgoja? Postavljajući ta pitanja sama po sebi nameće se iduća dvojba, a to je, kako pravilno postaviti granicu prilikom procesa odgoja. Nije li i sama činjenica da si odrasla osoba, pa čak i u najboljoj namjeri, dopušta ulaziti u izbor djeteta kao jednako vrijedne osobe koja ima sva prava kao i odrasla osoba, na neki način diskriminacija utemeljena na dobnoj razlici ili osjećaju superiornosti? Svaka osoba, koja je na bilo koji način, direktno ili indirektno, involvirana u sam proces odgajanja, ima obvezu moći procijeniti što je dijete kao subjekt odgoja sposobno samo odlučiti u skladu s onim što uistinu želi i osjeća, a pozitivno će utjecati na autonomiju djeteta, a kada treba postupiti suprotno od onoga što dijete želi, u skladu s "višim ciljem". Unatoč promjenama u načinu odgoja i ophođenju odraslog prema djetetu, koje su se odvile kroz povijest, niti danas iz društva nije u potpunosti iskorijenjeno superiorno ponašanje koje odgoj koristi kao manipulaciju, a autoritet kao moć, oko čega će kasnije u ovom radu biti govora. Također, Poliće u raspravi o emancipaciji navodi kako je odgoj emancipacijska djelatnost koja isključuje manipulaciju kojoj je cilj služenje nekomu ili nečemu. Sam pojam služenje u kontekstu govora o odgoju jest suvišan, odnosno može nam reći samo ono što cilj odgoja nikako ne smije biti. Ukoliko na tezu, da se djetetu u potpunosti treba dozvoliti samostalnost u svakom smislu te riječi, baš kao odrasloj osobi, dolazi se do zaključka kako odrasla osoba nije potrebna djetetu, već kako se ono samo može odgajati, što je svakako nemoguće obzirom na činjenicu da je dijete u najranijoj dobi u potpunosti ovisno o odrasloj osobi, što se pojmovno određuje kao biološki deficit djeteta. Čak sam pojam biološki

deficit korišten je u smislu da je ovisnost o odrasloj osobi sama po sebi "deficit", kontekstualno govoreći kao o nečemu što bi se trebalo smatrati nedostatkom. Čak pojam ovisnost zvuči grubo. Govoreći u bilo kojem kontekstu djeteta ima potrebu biti vođeno i usmjereno od strane odrasle osobe, obzirom na to da samo nije u stanju preživjeti. Čovjek sam po sebi jest socijalno biće i kao neke od Maslowljevih osnovnih potreba čovjeka navodi se potreba za ljubavlju, samoostvarenjem te potreba za prihvaćanjem okoline odnosno društva, nakon uspješno ispunjenih egzistencijalnih potreba. Odrasla osoba jest tu da djetetu pomogne da svoje potrebe i ostvari, baš kao što je odrasla osoba u stanju ostvarivati vlastite potrebe. Prema Morinu čovjek jest biće koje u sebi nosi "jedinstvo dvojnosti", odnosno shvaća čovjeka kao "posve biološko biće, i kad ne bi raspolagao u potpunosti kulturom, bio bi tek primat najnižeg reda" (Morin, 2002, 58), a da bi živio u nekoj kulturi, njegova potreba za društvenom prihvaćenošću, mora biti zadovoljena, a ista je uvjetovana pravilnom socijalizacijom za koju je odgajatelj, bilo roditelj ili stručna osoba, odgovoran i treba ju poticati i usmjeravati, stoga možemo reći da je cilj odgoja također i (pravilna) socijalizacija. Svijest osobe, odnosno svijest jedinke čovjekove vrste, svedena na najvišu razinu, vidi odnosno osjeća svijet, prirodu i sve sudionike svega postojećeg, kao jedno. U čistoj svijesti, ne postoje jezici, rase, spolovi, različite boje kože ili bilo koji faktor koji ljude kategorizira odnosno dijeli na bilo kojoj osnovi. Morin tako govori istovremenoj individualnosti svake jedinke, ali i raznolikosti koja je stvorena, a ne urođena. Na primjer, govori o tome kako su "svi jezici različiti na temelju zajedničke strukture dvostruke artikulacije, što znači da smo blizanci po samoj prirodi jezika, a odvojeni jezicima" te navodi kako "kultura postoji samo zahvaljujući kulturama" što nam ukazuje na to kako je pojam 'kultura' veći pojam koji unutar sebe obuhvaća različite kulture koje razlikuju određene skupine ljudi na temelju "znanja, umijeća, pravila, normi, zabrana, strategija, vjerovanja, ideja, vrijednosti, mitova"...itd. (Morin, 2002, 62). Ako uzmemo navedeno u obzir, jasno je kako su tijekom povijesti različite kulture razvijale različite karakteristike kako bi između sebe bile po nečemu prepoznatljive, kako bi se po nečemu razlikovale i odvajale jedne od drugih, no ne bi li bilo logičnije u skladu s onim unutarnjim u čovjeku da se radi na preusmjeravanju fokusa na ono što je svima zajedničko, odnosno koje su sličnosti unutar različitih kultura te koliko su jedinke unutar svih kultura slične svede li se čovjek samo na ono iskonsko. Ukoliko se odgajatelj, bilo stručna osoba ili roditelj ili bilo koja osoba koja sudjeluje u procesu

odgoja, usmjerava na razlike tog djeteta i ostale djece u njegovu okruženju (npr. stalne usporedbe o njegovu napretku i napretku druge djece) neće li to negativno utjecati na njegovu sliku o sebi i njegov razvoj? Odgajatelj se treba usmjeravati na ono pozitivno u djetetovu razvoju odnosno na ono za što pokazuje interes i u čemu je uspješno te isto to i poticati. Na taj način kod djeteta će razviti želju i motivaciju da bude bolji od samog sebe i da napreduje u skladu sa samim sobom i razvija se naprijed, a istovremeno poštuje druge ne gledajući njihov, već samo vlastiti napredak što mu omogućuje da druge također podupire ne fokusirajući se na razlike, već na zajedništvo i potporu. Navedeno se također može gledati kao na jedan od "ciljeva" odgoja. O "ciljevima" odgoja dalo bi se diskutirati i razglabati. Moglo bi ih se promatrati iz brojnih uglova i perspektiva, ali kada se svede na nekoliko riječi, može se zaključiti kako su "ciljevi" u skladu s čovjekovom prirodom na koncu ljubav, zajedništvo, poštovanje i samoostvarenje odnosno ispunjenost.

3. OBRAZOVANJE

U radu je već spomenuto kako se uz pojam odgoja, često veže i pojam obrazovanja. Obrazovanje samo po sebi ne može se provoditi bez onoga što jest odgoj i što odgoj sadrži odnosno znači, stoga kako bi jedna osoba mogla znanje prenositi na drugu osobu, u suštini treba imati plemeniti cilj te treba odabrati pravi način na koji će to znanje i prenijeti. Deklaracijom o pravima djeteta definira se kako "svako dijete ima pravo na osnovno obrazovanje koje mu osigurava država" i kako ista "svima omogućava stjecanje visoke izobrazbe na temelju sposobnosti" (Skok, 1991), no istom tom deklaracijom ne definira se tko će djecu provesti kroz izazov tog obrazovanja, što bi trebalo biti jednako bitno kao i samo pravo na obrazovanje. Tko bira sadržaj koji se nameće kao obvezan kada je riječ o školstvu odnosno planu i programu nastave? Prilikom odabira sadržaja da li je fokus na individualnosti djeteta ili na globaliziranju sposobnosti svih sudionika obrazovanja? Prvenstveno, promatra li se čovjekova anatomija, fizički i motorički razvoj djeteta školske dobi te vremensku ograničenost koncentracije iste te djece, može li se reći kako obrazovanje nije koncipirano u skladu s osnovnim biološkim zahtjevima djeteta navedene dobi jer nije u mogućnosti sjediti u stolici većinu vremena tijekom dana i neovisno o raspoloženju, potrebama ili nečem trećem, sjediti i slušati tumačenje informacija koje nisu u skladu s njegovim interesima? Nije li to sve ono što je suprotno "ciljevima" odgoja, a već je rečeno kako pojmovi odgoja i obrazovanja ne isključuju jedan drugoga. Ukoliko od djeteta tako rane dobi očekujemo sjedenje u istoj prostoriji većinu dana neovisno o njegovim željama i potrebama, može li se to nazvati čak i prisiljavanjem ukoliko nije u skladu s onim što dijete osjeća odnosno na takvo što moglo bi se gledati kao na gušenje prirodne djetetove znatiželje i sputavanje djetetova razvoja. Nametanje sadržaja koji nisu u području djetetova interesa te očekivanje kako će ono s oduševljenjem prihvatiti ponuđeno te sve usvojiti u skladu s određenim kriterijima u odnosu na vršnjake je, u najmanju ruku, glupost. Postavimo li istu situaciju u okvir privatnih okolnosti, odnosno ukoliko bi roditelj kod kuće prisiljavao dijete na sjedenje šest ili sedam sati na stolcu uz nekoliko petominutnih pauza prilikom kojih mora tražiti dozvolu za odlazak na toalet, što je osnovna ljudska fiziološka potreba, kako bismo nazivali takav odnos odnosno takvo roditeljstvo? Često se smatra kako je pojam obrazovanja sam po sebi razumljiv, no

što ono uistinu jest i kako se ono tumači? Postoji nekoliko vrsta obrazovanja, no obrazovanje samo po sebi treba imati samo jednu svrhu, a to jest prenošenje znanja, a moglo bi se dodati i iskustva. Kada je riječ o obrazovanju, često je prva asocijacija na taj pojam škola. Iz navedenoga, možemo zaključiti kako je obrazovanje formalno, ali to nije točno. U ono što ulazi u pojam obrazovanja, može se uključiti sve što čovjeka koji biva obrazovan okružuje. Može to biti okolina, škola, kultura, mediji, Internet ili bilo što drugo s čime osoba dolazi u doticaj. Hartmut von Hentig u djelu "Što je obrazovanje?" upravo na jedno od, kako navodi, uobičajenih pitanja, a to jest "Što obrazuje čovjeka?" odgovara "Sve!", ali istovremeno na isto pitanje odgovara i "Doista ga obrazuje, tj. oplemenjuje vrlo malo toga, gotovo ništa." (Hentig, 2008, 12). Upravo u tome jest ključ obrazovanja. Djetetu koje tek upoznaje svijest i koje tek razvija područja vlastitog interesa, ne smije se nametati sadržaj koji se od njega očekuje da usvoji te na temelju kojeg se, kroz ocjenu, procjenjuje njegova vrijednost u odnosu na druge vršnjake. Takvim forsiranjem uništava se djetetova želja za istraživanjem, znatiželja, prirodna razigranost i sklonost učenju te se ono nameće kao nešto obavezno, nezanimljivo pa čak, može se reći, mučno. Takvo obrazovanje kod djeteta stvara osjećaj frustracije te koči njegovu vlastitu prirodu te razvoj vlastitih kapaciteta. Hentig navodi kako sadržaj koji je zapetljaniji i nejasniji, ima veću potrebu biti definiran, nego li ostali sadržaji. U skladu s tim, svrhu obrazovanja jest lako definirati. Svrha je, kao što je već rečeno, prenošenje znanja. Ali ono što obrazovanje uistinu jest je već kompliciranije obzirom na to koliko faktora na samo obrazovanje utječu. Za početak, kada je o obrazovanju riječ postavljaju se određena pitanja koja Hentig navodi, ali i koja si postavlja svaka osoba kada krene razmišljati o obrazovanju i kako isto poboljšati odnosno individualizirati, u obostranu korist onih koji obrazuju i onih koju bivaju obrazovani. Obzirom da je do sada naglasak na tome što obrazovanje jest, a jednoznačan odgovor ne postoji navodi se slijedeće pitanje, a to je "kakvo obrazovanje zapravo trebamo i želimo?". (Hentig, 2008, 13). Ako sumiramo bitne zaključke u radu do sada, to su kako pojmove odgoja i obrazovanja ne možemo isključiti jedan od drugoga, a "cilj" odgoja jest razviti ljubav, zajedništvo, poštivanje i samoostvarenje kod individue. U skladu s tim, promotri li se obrazovanje kao instrument prenošenja znanja koji unutar sebe uključuje i odgoj, onda prenošenje znanja mora biti usuglašeno kroz te karakteristike. Osoba koje je društveno odgovorna da neko znanje prenosi kao stručna osoba u obrazovnoj instituciji mora imati razvijene navedene osobine prema onome koga

obrazuje, ali i prema sadržaju koji prenosi kako bi ono moglo biti prezentirano na pravi način. Onda dio odgovora na postavljeno pitanje jest da je potrebno odnosno željeno obrazovanje ono koje uključuje stručnjake koji su osim učitelja i odgojitelji, odnosno osim samog prenošenja znanja imaju ulogu biti i pedagozi, što znači da trebaju znati način na koji će određeni sadržaj prenijeti individui, a isto tako prepoznati kod djeteta što treba i želi, što ga interesira te kako prilagoditi zadatke stupnju razvoja i području interesa svakog djeteta zasebno jer, kako Hentig navodi, ništa ne nastaje pod pritiskom ili prisilom, s čime bi se svaka osoba koja je na takav način bila prisiljena učiti i složila.

3.1. Pojmovno određenje obrazovanja i srodni pojmovi

Kako bi bilo moguće definirati pojam obrazovanja, sam pojam mora se razlikovati od ostalih sličnih pojmova koji se u svakodnevici koriste kao sinonimi. Pojam obrazovanja često se poistovjećuje s pojmovima izobrazbe i naobrazbe. Prema Hrvatskom obiteljskom leksikonu pojam izobrazbe definiran je kao "pedagoški proces intelektualnog formiranja ličnosti", dok se naobrazba definira kao "rezultat tog procesa odnosno svojstvo ili osobina obrazovana čovjeka". Nadalje, pojam obrazovanja koristi se u puno širem smislu te uključuje oba navedena pojma i mnoge druge pojmove, no u kontekstu izobrazbe i naobrazbe, svakako je bliži kontekstu prvog navedenog pojma. Vodeći se istim izvorom, jedna od brojnih definicija obrazovanja objašnjava pojam kao "organizirani pedagoški proces stjecanja znanja i razvijanja spoznaje". Po korištenoj definiciji, ono se društveno organizira u zakonom utemeljenim obrazovnim ustanovama koje ostvaruju planove i programe obrazovanja. Obrazovanje u užem smislu odnosi se na stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti, iz čega proizlaze i materijalni odnosno kognitivni zadatci obrazovanja (znanje) i funkcionalni, formalni, formativni, psihomotorni ili operativni zadatci (sposobnosti). Nadalje, obrazovanje je definirano kao "sastavni dio odgoja i pedagoškoga djelovanja koje se izravno povezuje s intelektualnim odgojem". Po jednoj od brojnih definicija, temelji se na učenju te se zbog toga ne odnosi samo na stjecanje znanja već i na svladavanje učenja odnosno "učenje učenja". Mnoge znanstvene discipline sudjeluju u ostvarenju obrazovanja, a psihologija omogućuje primjerenu organizaciju obrazovnoga procesa, stoga bi svaki

sudionik u odgojno-obrazovnom procesu, na kojemu je odgovornost da kvalitetno i svrsishodno provodi svoju dužnost, trebao poznavati dječju psihologiju i razvoj djeteta pojedine dobi kako bi tu dužnost obavljao ispravno i potpuno. Obrazovanje ima velik motivacijski utjecaj na ljudsko ponašanje i djelovanje, što se odražava i na profesionalnom planu. Na nižim stupnjevima obrazovanja prevladava opće obrazovanje, a na višima usmjereni stupnjevi obrazovanja, tj. profesionalna obrazovanja, uz naglašenu stručnu osposobljenost. Obzirom na činjenicu da je obrazovanje snažan društveni čimbenik i pokretač razvoja, zbog čega mu se u svijetu pridaje sve veće značenje, treba mu se posvetiti posebna pažnja prilikom planiranja, ali i same provedbe programa.

3.2. Vrste obrazovanja

Spomenuvši pojam obrazovanja, uglavnom se očekuje da je riječ o formalnom obrazovanju koje se odnosi na školu ili fakultet te je takva vrsta obrazovanja potkrijepljena dokumentom (npr. svjedodžba), no osim formalnog obrazovanja navodi se neformalno i informalno obrazovanje. Ukoliko je riječ o neformalnom obrazovanju, ono se odnosi na različite vrste seminara, stručnih usavršavanja ili tečajeva, nakon čijeg završenog pohađanja osoba dobiva certifikat kao potvrdu o završetku navedenog koja služi uglavnom kao nadopuna onom što je subjektu obrazovanja bilo prioritarno prilikom formalnog obrazovanja. Uz navedeno, razlikuje se još informalno obrazovanje koje uključuje samostalno učenje u skladu s onim što subjekta obrazovanja zanima odnosno usklađeno je s individualnim izborom i afinitetima osobe koje je subjekt obrazovanja. Razmotri li se činjenica kako je formalno obrazovanje uvijek u fokusu u različitim kontekstima, primjećuje se činjenica kako je kroz obrazovanje kao prioritarno postavljeno ono što je nametnuto odabirom onoga tko donosi plan i program bilo koje grane formalnog obrazovanja, a ne ono što subjekt obrazovanja ustvari želi učiti i proučavati, što proturječi svim navedenim "ciljevima" i navedenom svrhom obrazovanja. Navedenim se dolazi do zaključka kako subjekt obrazovanja postoji kako bi se uklopio u sistem obrazovanja, a ne kako obrazovanje samo po sebi postoji kako bi zadovoljilo i ispunilo osnovne ljudske potrebe pojedinca za samoostvarenjem i ispunjenjem. Subjekt obrazovanja uklapa se u sustav obrazovanja jer većim stupnjem

formalnog obrazovanja ostvaruje povoljniji položaj u društvu kada se u kontekst stavlja društveni utjecaj i moć koju ono samo po sebi donosi, dok je informalno obrazovanje ostavljeno svakom subjektu ponaosob i stvar je izbora ili drugim riječima, umjesto da je sustav obrazovanja prilagođen čovjeku, čovjek se prilagođava sustavu. Kada govorimo o formalnom obrazovanju, osmogodišnje osnovno školovanje u Republici Hrvatskoj regulirano je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, 2008, 87), a počinje upisom u prvi razred osnovne škole te je obvezno za svu djecu, u pravilu od šeste do petnaeste godine života. Navedeno se odnosi na djecu koja imaju boravište u Republici Hrvatskoj bez obzira na njihovo državljanstvo, a za osobe koje nisu završile osnovnoškolsko obrazovanje u navedenom roku ustrojen je sustav osnovnog obrazovanja odraslih. Srednjoškolskim obrazovanjem svakome se pod jednakim uvjetima i prema njegovim sposobnostima, a nakon završetka osnovnog školovanja, omogućava stjecanje kompetencija za uključivanje u tržište rada i nastavak obrazovanja na visokim učilištima. Djelatnost srednjeg odgoja i obrazovanja obavljaju srednjoškolske ustanove, a obuhvaća različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja koji se ostvaruju u skladu s odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 16/2012, 94/2013 i 152/2014). Pod srednjoškolske ustanove ubrajaju se srednje škole i učenički domovi, a programi srednjeg obrazovanja podrazumijevaju programe za niže razine srednjeg obrazovanja, programe za stjecanje srednjeg obrazovanja te programe osposobljavanja i usavršavanja. Ovisno o vrsti obrazovnog programa, srednje škole su gimnazije, strukovne ili umjetničke škole. Gimnazije subjekta obrazovanja pripremaju za nastavak obrazovanja, strukovne škole osposobljavaju osobu za uključivanje na tržište rada ili pružaju mogućnost nastavka obrazovanja te umjetničke škole omogućavaju stjecanje znanja, razvoj vještina, sposobnosti i kreativnosti u različitim umjetničkim područjima. Za obavljanje poslova iz djelokruga srednjeg obrazovanja, u Ministarstvu je ustrojen Sektor za srednjoškolsko obrazovanje koji prati stanje u srednjem obrazovanju, ustanovama za obrazovanje odraslih, učeničkim domovima i drugim ustanovama koje su dobile odobrenje za redovno srednjoškolsko obrazovanje i obrazovanje odraslih; predlaže nacрте zakona, podzakonskih akata i drugih propisa u području srednjeg obrazovanja te brine o njihovu provođenju; planira i usklađuje plan upisa učenika prema iskazanim potrebama gospodarstva i društva u srednje

škole; utvrđuje kriterije i izrađuje metodologije za izradu mreže srednjih škola i učeničkih domova; utvrđuje uvjete rada u postupku davanja odobrenja za početak rada srednjih škola, ustanova za obrazovanje odraslih i izvođenja programa obrazovanja; donosi i provodi odgojno-obrazovne standarde za srednje obrazovanje i obrazovanje odraslih; rješava zahtjeve škola i drugih ustanova i građana; priprema i daje mišljenja o upitima i podnescima te rješava u nepravnom postupku; prati i koordinira poslove vezane uz pripremu i provedbu nacionalnih ispita i državne mature kao dijela sustava osiguranja kvalitete obrazovanja; provodi sve poslove prema predviđenim procedurama za provedbu projekata fondova Europske Unije u svrhu razvoja sustava srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te obrazovanja odraslih te obavlja i druge poslove koje odredi ministar. U Sektoru za srednjoškolsko obrazovanje su ustrojene dvije službe odnosno Služba za srednje škole i učeničke domove koja uključuje Odjel za gimnazije, umjetničke škole i učeničke domove, Odjel za strukovno obrazovanje i Odjel za cjeloživotno učenje te Služba za razvoj i informacijsku infrastrukturu sustava odgoja i obrazovanja koja uključuje Odjel za osiguranje kvalitete i Odjel za razvoj i informacijsku infrastrukturu sustava odgoja i obrazovanja. Nadalje, djelatnost visokog obrazovanja obavljaju visoka učilišta pod čijim pojmom se podrazumijeva sveučilište, fakultet i umjetnička akademija u njegovu sustavu, veleučilište i visoka škola. Sveučilište, fakultet i umjetnička akademija osnivaju se radi obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, znanstvene, stručne i umjetničke djelatnosti te druge djelatnosti u skladu sa zakonom i svojim statutom. U sklopu djelatnosti visokog obrazovanja ova visoka učilišta organiziraju i izvode sveučilišne studije, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju mogu organizirati i izvoditi stručne studije. Sveučilišni studiji osposobljavaju studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito, a obuhvaćaju tri razine: preddiplomski studij, diplomski studij te poslijediplomski studij. Veleučilište i visoka škola osnivaju se radi obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja organizacijom i izvođenjem stručnih studija te mogu obavljati stručnu, znanstvenu i umjetničku djelatnost u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i svojim statutom. Stručni studiji pružaju studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja te ih osposobljavaju za neposredno uključivanje u radni proces. Stručno obrazovanje obuhvaća: kratki stručni studij, preddiplomski stručni studij i specijalistički stručni studij.

Obrazovanje odraslih obuhvaća cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenih ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti te osposobljavanje za daljnje zaposlenje; stjecanje kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciju, stjecanje i produbljivanje stručnog znanja, vještina i kompetencija te osposobljavanje za aktivno građanstvo. Obrazovanje odraslih temelji se na načelima cjeloživotnog učenja, racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti; obrazovanja svima pod jednakim uvjetima u skladu s njihovim sposobnostima; slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda; prihvaćanja različitosti; stručne i moralne odgovornosti andragoških djelatnika; jamstva kvalitete obrazovne ponude te poštivanja osobnosti i dostojanstva svakog sudionika. Prema Zakonu o obrazovanju odraslih, obrazovanje odraslih može se odvijati kao formalno, neformalno, informalno i/ili samostalno učenje. Zakonodavno-normativni okvir kojim se uređuje formalno obrazovanje odraslih u Republici Hrvatskoj obuhvaća:

- Zakon o obrazovanju odraslih (NN,17/2007.);
- Pravilnih o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih (NN, broj 129/2008. i 52/2010.);
- Pravilnik o javnim ispravama u obrazovanju odraslih (NN, broj 129/2008.,50/2010. i 61/2014.);
- Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije (NN, broj 129/2008.);
- Pravilnik o evidencijama u obrazovanju odraslih (NN, broj 129/2008.).

Navedeno objašnjava na koji način funkcionira formalno obrazovanje u Republici Hrvatskoj, iz čega je jasno vidljivo na temelju kojih kriterija se djeca kao subjekti obrazovanja upisuju u škole te kako je broj učenika koji će određene škole pohađati uvjetovan gospodarskom situacijom. Razredi se formiraju na temelju dobi, subjekti obrazovanja i dalje ostaju samo subjekti obrazovanja. Upravo zbog takvog načina funkcioniranja sustava, upotrijebljen je takav pojam. Djeca se ne nazivaju djeca, već subjekti. Ukalupljena su i ograničena, ne na temelju sposobnosti, vlastitih interesa i afiniteta, već na temelju dobi, a kasnije i brojeva koji se nazivaju ocjene. Ulaze u sustav brojeva i ostvarenja postotka, kako bi u istom tom sustavu na jednak

način mogla fiktivno napredovati, a tek dolaskom na razinu sveučilišta uistinu imaju pravo odabrati područje interesa kojim se uistinu žele baviti, no čak je i to veoma upitno, obzirom da činjenično stanje ukazuje na to kako se na toj razini obrazovanja uvjeti individue i mogućnost izbora uvelike razlikuju jer ovise o brojnim faktorima na koje ne mogu utjecati (npr. dostupnost odabranog fakulteta, financijske mogućnosti i sl.), a sam prateći program zahtijeva brojne izmjene. Kroz cijeli sustav pojedinac može proći neprimjetno, okovan pravilima i "autoritetima" učeći i vježbajući poslušnost, umjesto upoznavanja i nadograđivanja samog sebe i onoga što ta individua jest, a sve zbog nemogućnosti izražavanja mišljenja, nametnutog straha od posljedica eventualnog izražavanja vlastitih misli, osjećaja i želja, ismijavanja i kojekakvih razloga koji bi u kontekstu iskonske svrhe pravog odgojno-obrazovnog procesa trebale biti spomenute samo kao nešto što se nikako ne smije događati. Nažalost, takva je svakodnevna praksa. Prisjetimo li se primjera kako se dopuštenje za odlazak na toalet mora posebno zatražiti, što spada u ograničavanja osobne prirode pojedinca, a riječ je o osnovnoj fiziološkoj potrebi čovjeka, može se zaključiti kako je to pomalo uvredljivo, a sama osoba koja za takvo što mora tražiti dopuštenje druge osobe, može se osjetiti inferiorno, ovisno, podložno tuđim odlukama, a može se reći čak i posramljeno. Uklapa li se to u bilo koju od brojnih definicija odgojno-obrazovnog procesa i može li se sustav, u kojem se takav način međuljudskog odnošenja smatra prihvatljivim i normalnim, smatrati procesom koji na koncu ima ispravnu svrhu i "ciljeve" u duhu rasta i razvoja svake individue? Navedeno se može protumačiti kao apsolutno nepoštivanje individualnosti i posebnosti pojedinca s velikim naglaskom na veću važnost druge osobe, što nikako nije svrha niti cilj navedenog procesa.

4. OBRAZOVANJE I SVIJEST O MOĆI

Osobe koje djeluju u sustavu obrazovanja na bilo koji način direktno ili indirektno imaju utjecaj na subjekte obrazovanja. Kako bi taj utjecaj bio povoljan za ishode subjekta obrazovanja, osobe koje su zadužene za provođenje kvalitetnog obrazovanja u sustavu trebale bi imati razvijenu svijest o tome kolika je njihova odgovornost te nikako navedenu moć ne pokušati zlorabiti na bilo koji način. Naime, često se u ovom kontekstu naglašava pitanje autoriteta i krivog tumačenja navedenog pojma. Juul (2004) navodi kako je jasno da postoji stvarna moć javnog službenika koji se s građaninom suočava kao predstavnik institucije, bez obzira je li ta osoba svjesna svoje moći te koristi li je dobro ili je zloupotrebljava te pritom naglašava kako bi stručnjaci trebali biti profesionalno distancirani. Govoreći o distanciranosti u tom kontekstu trebali bi biti distancirani prema subjektima obrazovanja ili bi ipak trebali biti u mogućnosti distancirati "sebe od sebe"? Ukoliko se osvrnemo na navedenu frazu, govoreći o autoritetu, moći i profesionalnoj distanciranosti, osoba koja djeluje kao javni službenik te svojim pristupom i načinom prenošenja obrazovanja djeluje na drugu jedinku u sustavu, koja je u navedenim situacijskim okvirima u 'inferiornom' položaju, taj isti službenik trebao bi prvotno biti distanciran na način da prilikom prenošenja znanja, procesa obrazovanja te odnosa s ostalim sudionicima procesa obrazovanja bude u mogućnosti zanemariti svoje osobne stavove, mišljenja, ponašanja i slično te drugom sudioniku pristupa 'od nule', što znači da je odgovornost osobe koja obrazuje prenijeti znanje (činjenice), a subjektu obrazovanja ostaviti na izbor na koji način će isto i pohraniti i kakvo će mišljenje imati o činjenicama koje je naučio/la. Kako bi takvo nešto u navedenom sustavu bilo moguće, subjekt obrazovanja treba imati razvijenu mogućnost kritičkog mišljenja i slobodu izražavanja kako bi uopće mogao raspolagati dobivenim informacijama, što trenutni sustav obrazovanja ne dopušta te je to jedan od glavnih problema trenutnog sustava obrazovanja. Kada je riječ o institucijskom obrazovanju, konkretno ako se govori o osnovnoj školi, svakom djetetu je ponuđena određena količina informacija o kojima se ne raspravlja, ne traži se osobno mišljenje te razmatranje onoga što se uči, već se očekuje kako će subjekt obrazovanja (dijete) određene informacije naučiti kako bi se provjerom znanja ostvari bod na testu, a što će ono s tom informacijom, to više nije stvar onoga tko obrazuje. Govoreći na takav način, onaj koji obrazuje jest

obavio dužnost te ponudio informaciju subjektu obrazovanja, ali ako subjekt obrazovanja nema razvijen sustav kritičkog razmišljanja, ne zna što će s tom informacijom te ju ne može ni na koji način "suvislo obraditi" i iskoristiti, onda se ustvari svrha obrazovanja svodi na poboljšanje kratkoročnog pamćenja subjekta obrazovanja, koja će dobivenu informaciju zaboraviti nedugo nakon što ju upotrijebi na testu, kako bi dobilo što veću ocjenu te je to jedina varijanta u kojoj će navedeno upotrijebiti, što je besmisleno i apsurdno. Nadalje, informacije koje su ponuđene u udžbenicima subjektima obrazovanja, moraju biti pomno odabrane, što onome tko bira što će se smatrati validnim u sustavu obrazovanja, a što ne, daje veliku moć, ali i odgovornost. Može li se ograničiti 'znanje' na najbitnije? U radu je već bilo govora o potrebi individualizacije programa koji se provodi kroz trenutni sustav obrazovanja, no svejedno je jako važno naglasiti koliko je takav sustav obrazovanja u raskolu s osobnošću i afinitetima subjekta obrazovanja kao jedinice, jer se od svih navedenih subjekata obrazovanja očekuje kako će pohraniti jednaku količinu gotovih informacija u svrhu što bolje napisanog testa odnosno ocjene koja je krajnji "cilj" odnosno ishod učenja, čime se ne samo zanemaruje individualnost jedinice, već indirektno šalje poruka kako se od svih očekuje da jednako znaju i budu isti, što ne ostavlja niti minimalno prostora za razvijanje kritičkog mišljenja te je na osobnoj razini, može se reći, pomalo uvredljivo, a svakako šteti i razvoju socijalnih kompetencija u ranoj predškolskoj dobi, što nam potvrđuje slijedeće:

"U predškolskom i ranom školskom razdoblju, djeca vjerojatno ne uče socijalnu kompetenciju kroz neposrednu poruku – nastavne materijale, predavanja, zadatke iz radnih bilježnica ili navođene, a kadšto i doktrinarne pristupe. Te su strategije poučavanja osobito upitne kad se provode s cijelom grupom. Poučavanje cijele grupe nije primjereno načinu na koji mala djeca najoptimalnije uče, i postoji mala vjerojatnost da će takvo poučavanje biti djelotvorno u eliminaciji socijalno nepoćudnog ponašanja, čak ako je takvo ponašanje zajedničko prilično velikom broju djece u grupi" (Madsen i suradnici, 1968).

4.1. Autoritet kao sredstvo manipulacije

Osoba koja obrazuje, kao što je rečeno, u svojoj ulozi ima veliku odgovornost. Kada je riječ o toj odgovornosti, može se reći kako je ona višestruka i niti jedan segment te odgovornosti nije više ili manje važan te kako više ili manje utječe na subjekte obrazovanja. Jedan od segmenata odgovornosti jest pitanje autoriteta kojeg onaj koji obrazuje 'ima' (ili pak nema). Po kontekstu u kojem se navedeni pojam najčešće (nepromišljeno) koristi smatra se kako osoba koja obrazuje mora imati jak autoritet kako bi subjektu obrazovanja (djetetu, biću koje je u tom kontekstu u inferiornom položaju bez moći i prava na djelovanje, očekujući kako će ono prihvatiti nametnute stavove, vrijednosti, mišljenja itd.) mogla prenijeti sve ono što se po planu i programu institucije očekuje. Govoreći na taj način, riječ je o činjenicama, suhoparnim informacijama koje je potrebno 'usaditi' subjektu obrazovanja, ne ulazeći pritom u područje osobnog mišljenja i moralnih vrijednosti onoga koji obrazuje. U tom kontekstu, može se primijetiti kako navedeni autoritet može biti sredstvo manipulacije i za subjekta obrazovanja, ali i za onoga tko obrazuje jer niti osoba koja obrazuje ne bira informacije i ne kreira plan i program obrazovanja po svojim, već po nametnutim pravilima i očekivanjima onoga čiji je autoritet odnosno pozicija moći hijerarhijski na višem nivou, nego li njegova sama. Obzirom na to, često zbog vlastite nemoći i nemogućnosti 'borbe' protiv krivo postavljenih odnosa i suodnosa u toj 'hijerarhijskoj' podjeli, osoba svjesno ili nesvjesno dolazi do toga da takvo ponašanje reflektira na subjekte koji su po liniji ispod njih, odnosno vlastiti autoritet projicira se na način da se moralno iskrivljeno prihvaća takav sistem te se vlastita moć nad subjektima obrazovanja veliča i daje im slobodu krivog korištenja i manifestiranja neželjenih ponašanja kroz navedeni sistem, na način da vlastitu poziciju koriste kao pokazatelj moći, a autoritet kao pojam okrunjen negativnom konotacijom. Da bi pojam autoriteta bio razjašnjen, potrebno je, kao i u cijelom sustavu odgoja i obrazovanja, u fokus staviti subjekta obrazovanja (dijete) i krajnji ishod iliti željeni cilj koji se želi postići. Pretpostavi li se kako je dijete po rođenju *tabula rasa*, odrasla osoba ima odgovornost odnosno dužnost pružiti joj sve ono što može kako bi se ono razvilo u ispunjenu osobu, a pitanje autoriteta u tom svjetlu može se objasniti jedino na način da odrasla osoba treba prepoznati potrebe kod djece koje trebaju biti zadovoljene, a kako dijete samo ne zna na koji način će to postići, odrastao čovjek je tu da mu pomogne, odnosno

kroz autoritet postavi granice, isključivo za vlastitu dobrobit djeteta. Kada je riječ o autoritetu, u tom kontekstu, vrlo je važno naglasiti pitanje morala, jer svakako kada je osoba dužna djetetu postavljati granice na takav način, samim djelovanjem kroz te granice djeluje i na dijete te njegov vlastiti moralni razvoj. Da bi sam pojam autoriteta mogao biti približno definiran, obavezno je izbaciti kontekst moći jer sama pomisao na to kako neka osoba vrijedi više od druge kosi se sa svim moralnim načelima čovjeka. Nadalje, ukoliko je u fokusu dijete i njegova dobrobit onaj koji obrazuje subjektu obrazovanja (djetetu) pristupa na način da mu dopušta jasno izražavanje onoga što ono jest, a nikako s ciljem da u startu to želi promijeniti iako to još nije niti upoznao – što se može nazvati manipulacijom i zloupotrebom autoriteta. Mijenjanjem onoga što dijete jest, ne dopušta mu se da razvije pozitivnu sliku o sebi, da svoju samosvijest razvija u punini i da uživa u tom procesu, već se automatski šalje poruka kako nije dovoljno dobro te na takav način počinje sumnjati u sebe, zatvara se te je takvom osobom lako manipulirati na način da se pokorno slaže sa svim nametnutim mišljenjima i stavovima, bez mogućnosti (ali i želje) da se izjasni vlastito, što svakako ne bi trebao biti ishodišni cilj odgojno-obrazovnog procesa koji usmjerava dijete da razvija pozitivnu sliku o sebi i svijetu.

5. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog i razloženog u ovom radu, može se zaključiti kako se dio rješenja navedenih problema nalazi u pronalaženju prave iskonske svrhe odgoja i obrazovanja druge osobe te u pravilnoj interpretaciji i definiranju svih pojmova koji se uz sam proces vežu. Kao jedan od glavnih problema, navedeno je krivo poimanje autoriteta, nemajući na umu koliko krivo djelovanje u tom kontekstu može imati dugoročno negativne posljedice za razvoj mišljenja i svijesti svakog subjekta obrazovanja ponaosob. Da bi se odgojno obrazovni proces provodio kao nešto što ima plemenit "cilj" i ishod prilagođen pojedincu, svi njegovi sudionici moraju imati razvijenu svijest o vlastitoj odgovornosti koju imaju. Autoritet ne smije biti definiran kao moć koju jedinka posjeduje i primjenjuje kroz djelovanje u samom procesu, već kao odgovornost i mogućnost da kao jedinka, koja ima priliku u datom trenutku posjedovati više teoretskog znanja, a obzirom na godine i više iskustva, prenijeti vlastito znanje i iskustvo subjektu obrazovanja koji nije imao priliku do određenog trenutka susresti se s tim. Da bi se znanje kroz proces odgoja i obrazovanja prenosilo na pravilan način treba u obzir uzet sve individualne razlike među pojedincima, njihove sposobnosti, interese i afinitete koje posjeduju. Također, nužno je pružati svakom pojedincu jednake mogućnosti izražavanja vlastitog mišljenja te pružati priliku svakom subjektu obrazovanja da izgradi kritičko mišljenje, donosi vlastite zaključke te ih ima mogućnost podijeliti i uspoređivati s drugima. Prilikom sudjelovanja u odgojno obrazovnom procesu niti u jednom trenutku ne smije biti tolerirano gušenje ljudske prirode te osnovnih ljudskih potreba, što kod osnovnoškolske djece podrazumijeva potrebu za istraživanjem i otkrivanjem novog, što znači kako ono samo mora imati priliku spoznavati i upoznavati svijet, a ne o njemu učiti na temelju gotovih informacija koje su mu nametnute. Sam pojedinac ih ne razumije, već umjesto vlastitog istraživanja, servirano mu je nešto što mora znati jer je netko na hijerarhijski višem nivou tako odlučio. Promjena potrebna kako bi se sustav usuglasio s humanim krajnjim "ciljem" leži u tome da se sam sustav pokuša prilagoditi pojedincu, umjesto da se pojedinac prilagođava sustavu koji na temelju gotovih informacija krajnje nudi ocjenu kao "nagradu" ili "kaznu" za određenu količinu serviranih informacija koje su krucijalno važne po tuđim mjerilima odnosno odlukama, a pojedincu ne znače puno, posebno ukoliko te informacije nisu

prezentirane na način da ih subjekt obrazovanja sam analizira i prouči, a posebno ako se niti približno ne uklapaju u područje njegovih interesa. Svaki pojedinac koji kroz odgojno-obrazovni proces ima odgovornost i dužnost prenositi znanje, prvotno mora imati razvijenu svijest o važnosti vlastite uloge te ju ispunjavati iz intrinzične motivacije koja u sebi podrazumijeva altruističku namjeru prema subjektima obrazovanja, a ne osjećaj superiornosti i naglašavanja vlastite važnosti zbog hijerarhije koja u sustavu vlada. Svaka osoba koja neadekvatno djeluje u sustavu mora biti svjesna dugoročnih i eventualno kobnih posljedica koje se na subjekte obrazovanja mogu odraziti.

6. LITERATURA

- Gardner, H. (2005). *Disciplinirani um*. Zagreb: Educa.
- Henting, H. (2008). *Što je obrazovanje?*. Zagreb: Educa.
- Henting, H. (2006). *Kakav odgoj želimo?*. Zagreb: Educa.
- Hrvatski obiteljski leksikon na stranici <http://hol.lzmk.hr/> (05.12.2018.).
- Jensen, E. (2005). *Poučavanje s mozgom na umu*. Zagreb: Educa.
- Juul, J. (2017). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: OceanMore.
- Juul, J., Jensen H. (2010). *Od poslušnosti do odgovornosti: kompetencija u pedagoškim odnosima*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Katz, L. H., MacClellan, D. E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
- Leksikografski zavod Miroslava Krleža na adresi <http://www.enciklopedija.hr/asp?id=28307> (05.12.2018.).
- Madsen, C. H. Jr., Becker, W. C., & Thomas, D. R. (1968). *Rules, praise and ignoring: Elements of elementary classroom control*, Journal of Applied Behavior Analysis 1:pg. 139.
- Marinković, J. (1991). *Utemeljenost odgoja u filozofiji*. Zagreb: Školska knjiga.
- Morin, E. (2002). *Odgoj za budućnosti: sedam temeljnih spoznaja u odgoju za budućnost*. Zagreb: Educa.
- Nida-Rümelin, J. (2007). *O ljudskoj slobodi*. Zagreb: Naklada Breza.
- Polić, M. (1993). *Odgoj i svije(s)t*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Polić, M. (1997). *Čovjek – odgoj – svijet: Mala filozofijskoodgojna razložba*. Zagreb: KruZak.
- Seitz, M., Hallwachs, U. (1997). *Montessori ili Waldorf?* Zagreb: Educa.
- Skok, D. (1991). *Ljudska prava: osnovni međunarodni dokumenti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Starc, B. i sur. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Vizek Vidović, V. (2011). *Učitelji i njihovi mentori: uloga mentora u profesionalnom razvoju učitelja*. Zagreb: Biblioteka Znanost i društvo, Institut za društvena istraživanja.

Vukasović, A. (1993). *Etika-moral-osobnost*. Zagreb: Školska knjiga.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

S punom odgovornošću izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora izv. prof. dr. sc. Tomislava Krznara.

Natalija Petković

ŽIVOTOPIS

Natalija Petković rođena je u Šibeniku gdje je završila Ekonomsku školu Šibenik kojom je kvalificirana za zanimanje ekonomist. Trenutno je studentica na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Završila je Glazbenu školu Ivana Lukačića. Tečno se služi engleskim jezikom u govoru i pismu. Jako dobro poznaje rad na računalu te se odlično služi MS Office paketom. Sudjelovala je u volonterskim projektima. Ima iskustva u radu s djecom, kazališnim projektima, radu kao voditelj i radio voditelj te kao voditelj radionica na dječjim festivalima. Brzo usvaja nova znanja te jako dobro funkcionira prilikom rada u timu.